

А. В. ШЕВЧУК*

ДОВІДКОВЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ НОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Каталог метричних книг Державного архіву Житомирської області. – тт. 1–2. – Житомир: Волинь, 2010.

Метричні книги – універсальне історичне джерело, що використовується у широкому спектрі наукових досліджень – генеалогія, біографістика, демографічна статистика, топоніміка тощо. Окрім того метричний запис про народження, смерть, шлюб за відсутності єдиної для всіх станів паспортної системи у Російській Імперії був головним правовим документом посвідчення особи. Державний архів Житомирської області володіє потужним масивом метричних джерел, нарівні з Центральними Історичними архівами у Києві, Львові, рядом обласних архівів таких як Хмельницький, Чернігівський, Одеський.

Фахівці розуміють, що основна вартість метричних книг полягає у їх комплексності, адже відсутність книг навіть за проміжок два-три роки може стати втратою саме тієї, вкрай необхідної гілочки у родовідному дереві.

Іншою проблемою для більшості архівів є систематизація і облік наявних метричних джерел. За часів СРСР метричні книги використовувалися переважно як юридичний документ для видачі довідок. Значна їх частина знаходилася у віданні ЗАГСів. У процесі планової передачі справ на постійне зберігання до Державних архівів виникло поступове перемішування і накопичування нових описів, не завжди фахово складених. Окрім того описи склалися здебільшого за алфавітним принципом у розрізі адміністративного поділу. Навіть якщо у заголовку справи й вказувалися назви парафій (населених) пунктів, то враховуючи значний часовий проміжок, розпорошеність справ по різних описах, а почасти й фондах, скласти чітку картину наявності метричних книг конкретної парафії було досить складно не лише для пересічного дослідника а й для фахового архівіста. Водночас посилен-

* *Шевчук Андрій Володимирович* – кандидат історичних наук, декан історичного факультету Житомирського державного університету ім. Франка.

ний інтерес до генеалогічних досліджень поставив на часі новий підхід до метричної книги. Вона перестала розглядатися лише з точки зору юридичного документу. Перед архівістами і користувачами постала потреба досліджувати метричну книгу як частину історії родини, населеного пункту, регіону.

У 2006 р. Державний комітет архівів України започаткував комплексну програму з видання “Зведеного каталогу” метричних книг, що зберігаються в архівах України. Це було логічним і цілеспрямованим відгуком на роботу з систематизації метричних джерел, яка велася у багатьох обласних архівах протягом тривалого часу.

Методика складання зведеного реєстру, розроблена ДКАУ, передбачила загальну схему викладу матеріалу, яка об’єктивно не могла передбачити всі особливості метричних книг у кожному держархіві: наявність дублікатів та церковних примірників, комплексність, особливості фондування справ тощо.

Загалом, роботи з упорядкування метричних джерел, зокрема складання покажчиків, велися у багатьох архівах упродовж тривалого часу. Як підсумок цієї копіткої праці планувався випуск друкованих видань. Розробка загальноукраїнської програми стимулювала реалізацію цих задумів. Одним із перших таких довідників став “Каталог метричних книг Державного архіву Волинської області (1600–1933)”, що побачив світ у видавництві “Надстир’я” 2009 р.

У цей же час в Державному архіві Житомирської області велася активна підготовка до видання аналогічного довідника. Її результатом став вихід 2010 р. у видавництві “Волинь” 2-томного “Каталогу метричних книг Державного архіву Житомирської області”. Книга виконана в цілому згідно з методичними рекомендаціями ДКАУ. Проте упорядники скорегували обсяг книги та подачу матеріалу відповідно до місцевої специфіки. Так, загальний обсяг сторінок – близько 700 – не зовсім позитивно вплинув би на поліграфічну якість видання. Окрім того інформація про метричні книги п’яти конфесій має власну специфіку у наявності книг, фондуванні справ тощо.

Враховано також і особливості репрезентативності метричних книг. Наприклад, православні метрики у більшості повітів зберігаються без суттєвих хронологічних пропусків. Тому запропонована схема, наприклад 1853–1919, з відповідною кількістю номерів справ, суттєво ускладнила пошук необхідної конкретної метричної книги.

Вдалим, на нашу думку, є відмова від зайвого використання скорочень на зразок “оп., спр., ф.” що суттєво скоротило обсяг книги і є більш оптимальним для користувача. Досить зручним є виділення напівжирним шрифтом років, за які зберігаються ті чи інші книги.

Цікавим видається й введення до складу науково-довідкового апарату покажчика титульних назв храмів, що може стати в нагоді дослід-

никам історії релігії для вивчення поширення культу Святих, церковних свят у тій чи іншій місцевості.

Слід відзначити й окремі недоліки, без яких, зазвичай, не обходиться жодне капітальне видання. Відзначимо пропуски у записах про окремі метричні книги та парафії, що виявляються вже після виходу книги. Проте це можна пояснити величезним обсягом роботи і специфічними особливостями укладання книги.

Загалом “Каталог”, що містить інформацію про метричні книги понад 2 тисяч православних та 400 католицьких парафій Волинської, Київської, Подільської, частково й Херсонської губерній є фундаментальним довідковим джерелом для історико-краєзнавчих, генеалогічних та біографічних досліджень.